

אהרן צייטלין : אַ קורצע ביאָגראַפֿיע

יחזקאל ליפשיץ

צייטלין, אהרן-עליעזער, יידיש-העברעישער פּאָעט, דראַמאַטורג, פּובליציסט און עסיי־סט. געבוירן געוואָרן אין 1899 (1) אין אוואַראָוויטשי, ווייסרוסלאַנד. זון פֿון הלל צייטלין. ביז 1907 האָט ער פֿאַרבראַכט אין האַמעל און ווילנע. אין אָט דעם יאָר האָט זיך זיין משפּחה אַריבערגעקליבן קיין וואַרשע, וווּ ער האָט געלערנט ביים פֿאָטער און אין אַ חדר-מתוקן; האָט פֿאַרענדיקט אַ העברעיש-פּוילישע גימנאַזיע און באַזוכט הויכשול-קורסן. אין 1920 איז ער, צוזאַמען מיט זיין יינגערן ברודער עלחנן, אַוועק קיין ארץ-ישראל. ער האָט זיך אומגעקערט קיין וואַרשע אין 1921. אויפֿן וועג אַהיים האָט ער באַזוכט עטלעכע אייראָפּייִשע לענדער. צייטלין האָט אָנגעהויבן שרייבן ווי אַ קינד. אין 1911 האָט ער שוין פֿאַרעפֿנטלעכט קינדער-זאַכן אין דעם אַדעסער קינדער-זשורנאַל „פּרחים“, וואָס איז רעדאַגירט געוואָרן פֿון ליוונערן און אויך אין אַ צווייטן קינדער-זשורנאַל „השחר“, וואָס איז רעדאַגירט געוואָרן פֿון גלעב רעווצקי.

זיין ערשטע ליטעראַרישע שאַפֿונג „די מַטרוניַת־הָאָט ער אָפּגעדרוקט אין „דער יידישער וועלט“ אין (אַפּריל) 1914, אונטער דער רעדאַקציע פֿון ש. ניגער. פֿון די פֿרֿיע 1920ער יאָרן האָט ער זיך באַטייליקט אין יידישע און העברעישע צייטשריפֿטן אין פּוילן, ארץ-ישראל און אַמעריקע, ווי „אונדזער עקספּרעס“ (וואו ער איז אויך געווען דער רעדאַקטער פֿון דער ליטעראַרישער אָפּטיילונג), „ביכער וועלט“, „ליטעראַרישע בלעטער“, „טעאַטער-צייטונג“, „וואַרשעווער אַלמאַנאַך“, „וואַרשעווער שריפֿט“, „גלאַבוס“ (וואָס ער האָט געשאַפֿן און רעדאַגירט), „השילוח“, „התקופֿה“ (וואו ער איז אַ צייט געווען מיט־רעדאַקטער און רעדאַקטער); אין דעם אילוסטרירטן חודש-זשורנאַל פֿאַר קינדער, „שיבאַלים“, וואָס ער האָט רעדאַגירט: „מאַרגן-זשורנאַל“, „טאַג-מאַרגן זשורנאַל“, „פֿאַרווערץ“, „צוקונפֿט“, „אינזיך“, „יידישער קעמפֿער“, „סבֿיבֿה“, „קינדער-זשורנאַל“, „הדואַר“, „זאַמלביכער“, „דבֿר“, „פֿאַלק און ציון“, „די גאַלדענע קייט“, „לעצטע נייעס“ וכדומה.

אין בוכפֿאַרעם: „מאַטאַטראָן“, פֿאַרלאַג אַלט-יונג, וואַרשע 1922, 64 זייטן; „שאַטנס אויפֿן שניי“, לידער, פֿאַרלאַג בעלעטריסטן-פֿאַראייניקונג ביים פֿאַראיינ פֿון יידישן ליטעראַטן און זשורנאַליסטן, וואַרשע 1923, 135 זייטן; „יאַנקעו פֿראַנק“, דראַמע אין זעקס בילדער, פֿאַרלאַג ב. קלעצקין, ווילנע, 1929, 108 זייטן; „ברענענדיקע ערד“, ראַמאַן, פֿאַרלאַג יידישע אוניווערסיטעט-ביבליאָטעק, וואַרשע 1937, 335 זייטן; „ברענער“, דראַמאַטישע דיכטונג אין 3 אַקטן, וואַרשע 1929, 143 זייטן; „אין קאַמף פֿאַר אַ יידישער מלוכה“, ניו-יאָרק 1943, 31 זייטן; „געזאַמלטע לידער“,

פֿאַרלאַג מתננות, 3 בענדער, ניו-יאָרק 1947-1957; אַלע לידער און פּאָעמעס, פֿאַרלאַג בערגען-בעלזען, ניו-יאָרק 1970, 529 זייטן; געזאַמעלטע דראַמעס, פֿאַרלאַג י.ל. פּרץ תל-אַבֿיבֿ 1974, 372 זייטן; צוזאַמען מיט י.י. טרונק, אַנטאָלאָגיע פֿון דער ייִדישער פּראָזע אין פּוילן צווישן ביידע וועלט-מלחמות (1914-1939), ניו-יאָרק, 1946, 637 זייטן; אַ ביין האש והישא, פּואמה דרמטית, יבֿנה, תל-אַבֿיבֿ, 1957, 391 זייטן; אַ מן האָדס ומעלה, שטי פּואמות דרמטיות, יוונע, תל-אַבֿיבֿ, 1964, 239 זייטן; אַ רוח ממצולה, שירים, יבֿנה, תל-אַבֿיבֿ, טאַשלי"ה, 489 זייטן.

אין מאָרץ 1939 איז צייטלין פֿאַרבעטן געוואָרן קיין אַמעריקע פֿון מאָריס שוואַרצן, וואָס האָט זיך געגרייט אויפֿצופֿירן זיין פּיעסע אַעסטרעקע. מיט עטלעכע יאָר פֿאַר דעם האָט דאָס קונסט-טעאַטער אויפֿגעפֿירט צייטלין'ס אַעלעמער חכמים, וואָס איז געשפּילט געוואָרן מיט גרויס דערפֿאָלג. אחוץ זיין ליטעראַרישע און פּובליציסטישע אַרבעטן איז ער אויך געווען אַן אָפּטער רעדנער אויף ליטעראַרישע צונויפֿקומען און מסיבהס. ער איז אויך געווען פּראָפֿעסאָר פֿון העברעישער ליטעראַטור אינעם לערער-אינסטיטוט ביים ייִדישן טעאַלאָגישן סעמינאַר אין ניו-יאָרק. ער האָט באַקומען די העכסטע ליטעראַרישע פּרייזן פֿון דער העברעישער און ייִדישער ליטעראַטור, צווישן זיי די ה. ליוויק-פּרעמיע פֿון קולטור-קאָנגרעס. ער איז געשטאַרבן אין ניו-יאָרק דעם צווייטן טאָג ראָש השנה תשל"ד און איז געקומען צו קבֿר ישראל אין מדינות ישראל.

זיין פֿאָטער -- הלל צייטלין -- האָט געשריבן ניגערן אין 1914, ווען ער האָט פֿאַרעפֿנטלעכט אין דער ייִדישע וועלט אַרנס ערשטע ליטעראַרישע שאַפֿונג, אַז זיין זון "האָט געשריבן (און גוט געשריבן) בשעת ער האָט נאָך געלערנט אין חדר-מתוכן" און "בשעת ער איז אַלט געווען 10 יאָר האָט ער אָן מײַן ידיעה געשיקט דריי זייער שיינע זאַכן צו ה[ער] לעוונער און ה[ער] לעוונער האָט זיי אַלע אָפּגעדרוקט אין אַ הפרחים. שפּעטער האָט ה[ער] גלעב רעוויזק (בן עליעזער) אָפּגעדרוקט זיינע זייער אַ שיינע זאַך אין אַ השחר. נאָר די געדרוקטע זאַכן גיבן ניט אַפֿילו דעם מינדסטן באַגריף פֿון זיין שאַפֿן... ווילט איר אַלזאָ וויסן וואָס איך דענק וועגן אים, איז אָט וואָס: ער איז ניט נאָר אַ 'טאַלאַנט', נאָר אַ גרויסער דיכטער, זייער אַ גרויסער. ער וועט אין זיין פּערזאָן פֿאַראייניקן פּרץ און ביאַליק צוזאַמען און אויב ניט נאָך העכער." (פּינקעס 3, ניו-יאָרק 1975, זייט 426).

זיין פֿריינד יצחק באַשעוויס זינגער האָלט אים פֿאַר איינעם פֿון די גרעסטע דיכטער פֿונעם צוואַנציקסטן יאָרהונדערט. "ער איז געווען אַ מענטש מיט גרויס וויסן, אַ גייסטיקער ריז.... צייטלין האָט געלייענט אָן אַ שיער. ער איז געווען אַ בקי אין געטע, שעקספּיר, מילטאָן, אין דער רוסישער, פּוילישער, העברעישער, פֿראַנצויזישער, דייטשער ליטעראַטור. ער האָט דאָס

אַלץ געלייענט אין אַריגינאַל. ער האָט אַנטדעקט שרייבער און דענקער ביי
דעם אַלעמען איז זיין ליד געבליבן אַריגינאַל. ער האָט קיינעם נישט
נאָכגעמאַכט, ווייל ער האָט געהאַט אייגענע קוואַלן און ווייל ער אַליין איז
אַפֿט געווען גרעסער פֿון יענע וואָס ער האָט שטודירט_ (פֿאַרווערץ_, 10טן
און 16טן פֿעב. 1978).

ש. ניגער האָט שיין וועגן זיין ערשט ווערק_ מאַטאַטראָן_ געשריבן :
_ווי האָבן מיר אין דער פּאָעזיע פֿון די היינטיקע טונקעלע צייטן אַזאַ
קלאַרקייט, אַזאַ ליכטיקייט פֿון זען?_ (דער טאַג_, נעו-יאָרק, 10 סעפט.
1922).

דער העברעישער ליטעראַטור-קריטיקער דר. ד. א. פֿרידמאַן שרייבט
אין אַן אַריינפֿיר צו_ מאַטאַטראָן_ אַז "עס שפּירט זיך אין אים אַ וועלט אַ
גרויסע, געזען מיט ייִדישע אויגן ; עס הערט זיך אין אים דאָס ווילדע
געפּילדער פֿון די צייטן, אויפֿגענומען דורך ייִדישע אויערן דערפֿאַר
פֿאַרכאַפט ערטערווייז דער אָטעם לייענענדיק, וואָרעם אַזוי רעדט אַ
זעער."

Transcription: Leah Krikun
Conversion: Refoyl Finkel
Copyediting: Leonard Prager
Mirl Schonhaut-Hirshan
Noyekh Miller